

„A Tisza-parton mit keresek?”

„Szeged számomra a világ esztétikai központja”

BESZÉLGETÉS KALMÁR MÁRTON SZOBRÁSZMŰVÉSSZEL

A szegedi képzőművészet karakán egyénisége Kalmár Márton szobrász, aki az elmúlt években egzisztenciáját is kockára téve többször felemelte szavát, amikor furcsa döntések születtek a város kulturális életében. Tósgyökeres szegediként az 1961-ben alapított Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola első végzős művészeti osztályában érettségizett. Tápai Antal, Tóth Sándor és Szalay Ferenc voltak a mesterei. A Magyar Képzőművészeti Főiskolán 1969-ben Pátzay Pál növendékeként szerzett diplomát, majd visszajött szegedi alma materébe tanítani, amelynek 1991 óta művészeti igazgatója. 1974-ben rendezte első önálló kiállítását, számos köztéri munkája látható Szegeden és a régió más településein. Tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Képzőművészek Szövetségének és a szegedi Szög-Art Művészeti Egyesületnek. Kalmár Mártonnal csodaszép napsugaras oromzatú Nyíl utcai alkotóházában beszélgettünk.

– Mennyiben befolyásolta pályaválasztását a családi indíttatás és a szegedi gyerekkor?

– Már édesapám, Kalmár György, a közismert labdarúgóedző is Szegeden született, és én is itt jöttem világra 1946. szeptember 29-én, tehát tósgyökeres szegedinek mondhatom magam. Édesapám profi labdarúgóként egykor Franciaországban is játszott. Miután visszatért, az 1940–41-es szezonban gólkirály lett az NB I.-ben. A híres Zsengellért előzte meg hét góllal. Nagyszerű futballista volt, később pedig sokfelé edzősködött. Az ötvenes években bevitte a SZEAC-ot az NB I.-be, 1964–67-ben pedig Burmában volt szövetségi kapitány, utána másfél évig Algírban irányított egy csapatot. Öten voltunk

testvérek, azokban az években nem volt könnyű eltartani egy ilyen nagy családot. Hazatérve kereskedőként, majd a Centrum áruház gondnokaként dolgozott. A családomnak nem volt kapcsolata a művészetekkel, bár unokatestvérem volt Fontos Sándor, az ismert szegedi festőművész. Édesanyám is erős szépérzékkel rendelkezett, kötött, hímzett, horgolt. Nagyszerű iparművész vált volna belőle, ha lehetősége van ta-

nulni. Az első rajzaimat is az ő hatására készítettem, mindig ámulattal figyeltem, ahogyan festegetett. Egy ilyen aprócska élmény is fontos lehet gyerekkorban.

- *Anyai ágon honnan származik a családja?*

- Nagybecskerekéről. Trianon után a magyar iskolákat háttérbe szorították Jugoszláviában, ezért édesanyámnak, aki 1919-ben született, szerbül kellett tanulnia. Noha szépen beszélt magyarul is, maradtak kisebb nyelvi nehézségei. Édesapámmal 1942-ben házasodtak össze. Rossz gyerekkori emlékem, hogy abban a korszakban, amikor Titót csak láncos kutyaként emlegették, nem kaphattunk útlevelet Jugoszláviába. Nagypám úgy halt meg a Szegedtől alig 150 kilométerre fekvő Nagybecskereken, hogy nem is láthatott bennünket. 1943-ban született bátyámat még csecsemő korában láthatta, a négy másik unokájával már nem találkozhatott. Édesanyámat 1954-ben, a temetésére engedték át először, akkor is egyedül. Korábban hiába könyörgött, sírt, rimánkodott a követségen, nem adtak neki útlevelet. Az egész család 1955-ben mehetett át a nagymamát meglátogatni. Emlékezetes élményem, hogy az 1956-os forradalom is Nagybecskereken ért bennünket, ahová édesanyánkkal látogatóba mentünk. Láttuk a disszidensek áradatát, mindenféle rémhírek érkeztek otthonról, azt beszélték, hogy az oroszok rommá lőtték Szegedet. Szerencsére sikerült telefonon elérnünk otthon maradt édesapánkat, aki nem akarta Szegeden magukra hagyni idős szüleit, ezért azt kérte tőlünk, hogy mielőbb térjünk haza. A menekültáradattal szemben tehervonattal utaztunk vissza Kelebiáig, onnan pedig lovas kocsival indultunk haza. Nem akartak beengedni a városba, ezért egy állomásfőnök fogadott be bennünket néhány napra. Tíz éves voltam akkor, az oroszok bejövetele előtt még láthattam, hogyan szedik le a vörös csillagokat Szegeden. Később hallottam a tankok dübörgését, nagyon féltem, rendkívül feszült volt a helyzet. Négyen voltunk fiúk, ötödikként született a kishúgunk. Imádtunk a városban csatangolni, ismertük minden terét, utcáját, a kubikgödörökben, tavakban úsztunk, télen korcsolyáztunk. Bejártuk a körtöltést, gyíkokat fogtunk, növényeket gyűjtöttünk. Néha rám jön valami fura íráskényszer, szeretném majd ezeket az élményeket, gyerekkori bóklszásokat megírni. Rendszeresen átúsztuk a Tiszát, rengeteget barangoltunk a partján.

- *Vannak is már elkészült írások?*

- Már belefogtam. Tandi Lajosnak, a Szeged szerkesztőjének már jeleztem, hogy vannak ilyen terveim. A folyóiratban szívesen közölné ezeket az írásokat. Emlékszem azokra a meghitt, szép délutánokra, amikor télen jól átfázva, kipirult arccal hazamentünk, a meleg szobában elővettem a rajzfüzetemet, és elkezdhettem rajzolni. A csendes Pusztaszeri utcában nőtem fel, ami Szeged legkulturáltabb részei közé tartozott, nem volt nagy forgalom, és közel feküdt a városközponthoz. Emeletes családi házunkat édesapám 1941-ben, a profi focista pályafutása idején összegyűjtött pénzből vásárolta. Csodálatos gyerekkorunk volt abban a régi házban.

- *Édesapja nem akart a fiaiból is focistákat nevelni?*

- Dehogynem! Gábor bátyám nagyszerű utánpótlás válogatott labdarúgó lett, felvitték a budapesti Honvédba, ám egy sérülés miatt végül NB II.-es játékosként fejezte be pályafutását. Jómagam csak mezítlásbas megyei válogatott voltam, mert a pingpong jobban izgatott. Nagy választás elé kerültem, mert az ifjúsági válogatottságig vittem, sőt a Szegedi Kenderben már NB I.-es játékos voltam. A magyar válogatott híres edzői, Berczik és Sidó nagyon nagy reményeket fűztek hozzám, abban bíztak, hogy világbaj-

nokot faraghatnak belőlem. Emlékszem, sokszor mondták, hagyjam a csudába a vésőt és a kalapácsot, mert elnehezedik a kezem. Klampárt és Jónyert – akik később tényleg világbajnokok lettek – sokszor megvertem, biztosan benne lehettem volna a győzelemre esélyes csapatban.

– *Mikor mutatkozott meg először művészi tehetsége?*

– Gyerekkoromtól kezdve nagyon szerettem festeni, rajzolni. Általános iskolai rajztanárom, Csertő Feri bácsi is lelkesen biztatott. Állandóan kirakta a rajzaimat a falújságra, mindig segítettem neki az iskolai dekorációk elkészítésében. Hetedikes korom körül beiratkoztam a Szegedi Vasutas Képzőművész Körbe, ahol már tanulmányokat is rajzoltam és festettem. Szőke Győző bácsi, az azóta méltatlanul elfeledett festő volt a mesterünk. Szép tiszai tájakat festett, és ő is nagyon biztatott, hogy a képzőművészeti pályát válasszam. Szerencsém volt, mert épp 1961-ben, abban az esztendőben, amikor befejeztem az általános iskolát, indult a Tömörkényben a művészeti tagozat. Alakulófélben volt még az iskola, amikor megkezdődött a tanév. Festő szakra jelentkeztem, de az végül nem indult. Ám a tanáraink azt mondták, olyan plasztikusak a rajzaim, hogy érződik rajzuk: formát keresve készítettem őket. A szobrász szakon Tápai Antal, az iskola megálmodója és motorja volt az első mesterem. Tóth Sándor, T. Nagy Irén és a kerámia szakot vivő Huszákné Dinnyés Éva voltak még az alapító tanárok. Később Szalay Ferenc és Kopasz Márta is bekapcsolódtak az oktatásba. Emlékszem óriási lelkesedésükre. Még a műhelyek sem voltak teljesen kialakítva, az első óráinkat a Tábor utcai képzőművészeti körben tartottuk. Közben épült már az új Tisza-parti épület-szárny is, amit csak 1963-ben vehettünk birtokba.

– *Tápai Antal pedagógusnak, mesternek is olyan kiváló volt, mint szobrásznak?*

– Rendkívül etikus, kemény, régivágású, becsületes ember volt, nem az a bohém művész típus, amilyen én is vagyok. A pedagógiai munkáját rendkívül komolyan vette. Fejlődésünkről, szorgalmunkról, magatartásunkról, plasztikai tehetségünk alakulásáról grafikont vezetett. Később rám hagyományozta az iskolával kapcsolatos dokumentumait. Meghatódtam, amikor a hagyatékából előkerült egy album, amit a tanítványairól vezetett. Mindegyikünkről volt benne egy fotó és egy általa választott idézet. Az én fényképem alatt Kölcsey sorai álltak: „Bár lelkében láng van és erő, / Ah, a halandó test roskadoz.” Máig nem értem, miért ezt választotta, hiszen nem voltam beteges sohasem. Már nyugdíj előtt állt, amikor elindította az iskolát, amelynek igazgató-helyettesként első művészeti vezetője volt. Bennünket elvitt az érettségig, majd méltatlanul, idejekorán nyugdíjazták. Emiatt élete végéig sérelem maradt benne, hiszen ő teremtette meg a művészeti szakközépiskolát.

– *Példaképüknek tekintették?*

– Öröm volt nézni, ahogyan az anyaggal bánt. Ámulva figyeltük, hogyan faragott, hogyan pördült vésője alól a faforgács. A szobrászszakma misztériumát tudta közvetíteni. Elhitette velünk – amit én ma is vallok –, hogy a világ leggyönyörűbb mestersége a szobrászat, mert a szellemi és a fizikai képességek teljes összhangját kívánja. Különösen a rézdomborításait csodáltuk. Azt a szakmai tudást, ahogyan egy lemezből szinte körplasztikát tudott domborítani a világon egyedülálló színvonalon. Nagy tisztelettel tekintettünk a munkásságára. Ugyanakkor mindig éreztünk benne egy kis szomorúságot is, mert nem becsülték meg úgy, ahogyan kellett volna. Abban az időben nagyon kevés megbízást kapott. Nagy szomorúsággal panaszkodta, hogy a Hálövetőjét nem állí-

tották föl, pedig ez a szobra a város szimbóluma lehetett volna, hiszen a szegediek egyik fő foglalkozása régen a halászat volt, aminek máig nincs méltó ábrázolása. Mint ahogyan a paprikatermesztésnek sincs. Milyen szép lenne szoborban megfogalmazni ezeket a foglalkozásokat! Ezt a két pasztikát el tudtam volna képzelni a Kárász utca elején is. Ki lehetett volna írni egy pályázatot, ami biztosan megmozgatta volna a szegedi szobrászok fantáziáját, és gyönyörű tervek születtek volna. Tóni bácsi szomorúságát ma értem igazán. Egy ereje teljében lévő szobrász, aki nem kap feladatokat, olyan, mint egy versenyló, akit a startvonalról nem engednek elindulni. Kárpótlásnak érezte, amikor megengedték neki, hogy fiatalokat neveljen. A tanítványaival szemben soha nem volt benne féltékenység. A saját konkurenciáját nevelte föl. Amikor mi visszatértünk a főiskoláról, ő még a hatvanas évei közepén járt, közös pályázatokon is részt vettünk, és akkor sem volt féltékeny, amikor egyik volt tanítványa nyert előtte. Inkább büszke volt arra, hogy a szakközépiskola megteremtésével a szobrászat, sőt az egész képzőművészeti élet fellendült Szegeden. Tóni bácsi a szakmai gyakorlatot, a gipsztechnikát, a fa- és kőfaragást, valamint a rézdomborítást tanította nekünk, Tóth Sándor pedig a rajzot és a mintázást. Erdemes tudni, hogy a Tömörkény nem képzőművészeti gimnázium, hanem szakközépiskola, ami azt jelenti, hogy nekünk egy szakmát is tanulnunk kellett, a díszítő szobrászatot. Mellette persze a rajz és mintázás órákon az eszmei szobrászi tehetség is kibontakozhatott, hiszen a tanáraink nagyon figyeltek arra, hogy a legjobbakat művészeti főiskolákra irányítsák. Ez a felelős gondolkodás azt eredményezte, hogy akinek nem sikerült tovább mennie, annak volt egy szakma is a kezében, meg tudta állni a helyét a világban. Emlékszem, Tóth Sándor rettentően szigorú volt velünk, ugyanakkor nagyon tudott fanatizálni bennünket. Tápai Tóni bácsi viszont – akinek egyenes férfiemberként soha, egyetlen hamis szó nem hagyta el a száját – megbocsátó, szelíd lélek volt. Tanított bennünket Szalay Ferenc is, aki a művészet lírai, filozófiai oldalát tudta sugallni nekünk. Mindhárom egyéniségre nagy tisztelettel és jó érzéssel gondolok vissza. A Tömörkény gimnázium eredetileg leányiskola volt, a szakközépiskolai művészeti képzés elindításával kerültek oda a nehezebben kezelhető művészfűk. Nagyszerű évfolyamtársaim voltak. Fritz Mihály kollégámmal és barátommal együtt indultunk, és nemcsak a középiskolában voltunk osztálytársak, hanem egyszerre vettek fel bennünket a képzőművészeti főiskolára is, egy kollégiumban laktunk, majd együtt kezdtünk tanítani és ma is munkatársak vagyunk a Tömörkényben. A zeneművészeti tagozaton is sok tehetséges évfolyamtársunk volt, többek között Onczay Csaba, a ma már Kossuth-díjas gordonkaművész és Baranyai István zongoraművész.

– *Mit adott a képzőművészeti főiskola?*

– Pátzay Pál növendéke lettem, de rajta kívül is olyan kimagasló egyéniségek tanítottak bennünket, mint az anatómiát oktató Barcsay Jenő, az építészettörténetet előadó Pogány Frigyes, de még ott tanított Bernáth Aurél is. Szerencsénk volt, hogy mi még ezeknek a nagy mestereknek a tanítványai lehettünk. A budapesti főiskolai élet egészen más volt, mint a gimnáziumi Szegeden. A főváros a kulturális élmények területén nagyszerű lehetőségeket kínált. Csodálatos kortárs kiállításokat is láthattunk, például Henry Moore-ét és Giacomo Manzuét. Bújtuk a múzeumokat, megindultak a nagy beszélgetések, filozofálások, nagyobb kitekintésünk lett a világra. Főiskolásként Pátzayt már túlságosan konzervatívnak tartottuk, nem elégítette ki a szellemi igényeinket, de tiszteltük a fiatalkori munkáiért. Emlékszem, Tápai Tóni bácsi mesélte, hogy amikor

a főiskola után ösztöndíjasként Rómában járt, Pátzayra úgy néztek fel, mint a hírhedt modernistára. Ez azért volt számunkra megmosolyogtató, mert Pátzayt élete végén már a modern hírhedt ellenzőjeként tartották számon, aki kifigurázta a modern művészeket. A száraz klasszicizmushoz tért vissza, ami már nem volt olyan izgalmas, hogy újult tisztelettel néztünk volna fel rá. Mindenesetre kultúrája, hatalmas tudása megkérdőjelezhetetlen volt, korrektúráit, eszmevuttatásait szájatva hallgattuk.

– *Hagyta a növendékeit saját útjukon elindulni?*

– Nem becsülte sokra azokat az alkotásokat, amelyek az általa mércének tekintett harmóniától eltávolodtak. Az volt az elve, hogy a szobrászatban a harmóniát kell megfogalmazni, a görög művészet eszmevilágát helyezte a középpontba. Minden szubjektív megnyilatkozást próbált lefaragni. Bennünk, fiatal művészekben viszont annyi feszültség, energia halmozódott fel, hogy nem a gondtalan harmóniát, hanem az egymásnak feszüléseket, ellentéteket szerettük volna kifejezni. Pátzay mindig igyekezett visszavezetni bennünket az általa helyesnek vélt útra. Én is úgy gondolom, hogy a szobrászat nem az a művészeti ág, amelyben feltétlenül a diszharmóniát kell kifejezni, hanem inkább azt a célt, amiért érdemes élni. A világ szép teljességét. A szobrászat világnézetibb jellegű, szubsztanciálisabb művészeti ág, mint például a grafika, a költészet vagy a festészet. Azt mondhatom, én mostanra „mindenevő” lettem, azaz számomra minden stílus, a legkülönbözőbb eszközök is elfogadhatók, ha látom, hogy az alkotó alapos felkészültséggel nemes célokért küzd. Csodálatos tud lenni egy absztrakt szobor is, ha van benne gondolat.

– *Főiskolásként kiket tekintett követendő példának?*

– A szobráshallgatók közül akkoriban szinte valamennyien nagyra tartottuk Ferenczy Bénit, Borsos Miklóst és Medgyessy Ferencet. A nagy francia mesterek, Aristide Maillol és Rodin művészete is vonzott, de felfigyeltünk Alberto Giacometti, Giacomo Manzù, Marino Marini és Henry Moore munkásságára is, akik szintén nagy hatást gyakoroltak ránk.

– *Asztaliteniszezett még akkoriban?*

– Amikor felkerültem Budapestre, edzőim rögtön meghívtak a felnőtt válogatottba. Elvittek a tatai edzőtáborba is, ahol végül el kellett döntenem, vállalom-e a válogatottságot. Elgondolkodtam azon, hogy a társaim már a harmadik-negyedik munkájukat csinálják a főiskolán, míg az én agyagom elszáradt. Hosszú gyötrődés után bejelentetem: lemondok a válogatottságról, csak klubszinten játszom tovább. Az egyik budapesti NB-I-es csapatban pingpongoztam, jó volt hetente kétszer-háromszor edzésre menni. Nem bántam meg a döntésemet, mert átéreztem, hogy a művészet egy életre szóló hivatás, az asztaliteniszt pedig legfeljebb 35–40 éves koromig folytathattam volna. A sportpályafutásomnak így is sokat köszönhetek, hiszen a hatvanas években, amikor nem lehetett Nyugatra járni, mi beutaztuk egész Európát. Bújtam a múzeumokat Franciaországtól Németországig.

– *Diploma után hogyan került vissza szegedi alma materébe?*

– Negyedév végén már kezünkben volt a diploma, amikor feljöttek a főiskolára volt tanáraink, Szalay Ferenc és Tóth Sándor, és arra kértek bennünket, hogy menjünk vissza tanítani egykori iskolánkba. Azt ígérték, a város majd lakást is ad nekünk. Fritz Miskával úgy döntöttünk, hazajövünk. Pedig szabad művészpályáról álmodtunk. Tényleg kaptunk lakást, és Fritz Miskával 1969 óta a Tömörkényben tanítunk, szinte

párhuzamosan fut a pályánk azóta is. Furcsa volt, hogy az egykori tanárainkkal kollégák lettünk. Utólag visszatekintve azt mondom: nem sajnálom, hogy a tanítás mellett folytatom a művészi pályámat, mert óriási dolog, ha az embernek nem kell mindenáron olyan dolgokat csinálnia, ami eladható. Ahhoz, hogy a családomat eltartsam, szabadúszó művészként valószínűleg rákényszerültem volna, hogy elmenjek a kommersz irányába. A tanári fizetés ugyan sohasem volt busás, de megmentett bennünket attól, hogy a lelkünkötől idegen dolgot csináljunk. Ráadásul a diákokkal való foglalkozás ahhoz is hozzásegített, hogy tudatosabban gondolkodjam a szakmáról. Folyamatosan készülnöm kellett és meg kellett fogalmaznom a problémákat. Valahol azt olvastam, hogy a jó tanár nem azt tanítja, amit tud, hanem amit tudni szeretne, azaz megpróbálja önmagát is megelőzni.

– Mennyire volt elégedett a pályája alakulásával?

– 1974-ben rendeztem az első tárlatomat a Horváth Mihály utcai képtárban. Egy szobrásznak két szálon fut a munkássága: köztéri megbízásokat kaphat – akár pályázaton nyerheti el ezeket –, vagy pedig saját elképzeléseit próbálja megvalósítani a szobrászati kamara műfajban. Nagyon fontos, hogy a szobrász egy konkrét térbe megálmodott munkáit megvalósíthassa. Nekem szerencsém volt, mert közvetlenül a főiskola elvégzése után sikerült elnyernem egy pályázatot: a medgyesegyházi művelődési ház elé készíthettem figurális szobrot, majd Mórahalomra is kaptam egy hasonló megbízást. Szegeden általában portrészobrokra kértek fel. Első szegedi munkám az iskolánk előtt álló Tömörkény-mellszobor volt, majd a könyvtáralapító Somogyi Károly portróját készítettem el, amely a Dóm téren áll. Azután Bálint Sándor és Szent-Györgyi Albert szobra következett, a Dóm tér másik oldalára pedig Kováts Józsefet, az '56-os szegedi mártírt mintáztam meg. Nem panaszkodhattam, hiszen a hetvenes-nyolcvanas években szép megbízásokat kaptam.

– Milyen érzés a városban sétálva saját munkáival találkozni?

– Természetesen az alkotó kritikusan nézi a korábbi munkáit. Nem minden művész fut be olyan egyenes pályát, hogy a későbbi művei egyértelműen jobbak. Nagy felelősség egy köztéri munkát elkészíteni, mert vagy ékesíti a teret vagy éktelenkedik ott. Nem az én feladatomban megítélni a munkásságomat, annyi bizonyos, hogy akadnak jobb és kevésbé sikerült szobraim is. Például Bálint Sándor mellszobrát eredetileg bronzba öntve képzeltem el. Csakhogy a rendszerváltás előtt vallásossága miatt nem értékelték egyértelműen pozitívan őt, emiatt a város nem szavazta meg a bronzöntés költségeit. Trogmayer Ottó kért meg, hogy faragjam ki kőből, amit meg is csináltam. Annak ellenére, hogy csak jelképes honoráriumot tudtak fizetni érte. Ottónak szívügye volt a Bálint Sándor-mellszobor felavatása. Eredetileg nem is portrét, hanem egész alakos figurát képzeltem el, ahogy Sanyi bácsi megy át a téren az elmaradhatatlan aktatáskájával. Személyesen is ismertem őt, a gimnáziummal szemben lakott. Sokszor beszélgettünk, több alkalommal fel is hívott magához. Jól ismerte a családomat, többet tudott róla, mint én. Sokat mesélt a nagybátyámról, akinek barátja volt fiatalkorában. Bálint Sándor olyan kivételes személyisége volt Szegednek, hogy megérdemelne egy figurális szobrot is valahol a városban. Ahogy félrehajtott fejével, lebukó hajával, jellegzetes ballonkabátjában tétován viszi az aktatáskájába rejtett szellemi kincseit – nagyon szép szobrot lehetne róla készíteni. Olyan finom, szenzibilis arca volt, amit nem kőben lehet jól kifejezni. Szeretném, ha egyszer majd az egész alakos verzió, vagy legalább a portré bronzváltozata megvalósulhatna.

– *A rendszerváltozás után több köztéri szobrot is viták közepette állítottak fel Szegeden. Mit gondolsz erről?*

– Amikor anomáliát tapasztaltam ezen a területen, igyekeztem megszólalni a Dél-magyarország hasábjain. Mindig ügyeltem arra, hogy sohase a kollégáim művészi kvalitását, vagy egy szobor minőségét megítélve szóljak – ez a művészeti írók feladata –, hanem a háttérben lévő eltorzult, sundabundázó, egyoldalú, minden etikai szempontot figyelmen kívül hagyó, baráti vagy családi alapon történő elfogadhatatlan munkaelosztásra hívjam fel a figyelmet. Mindig azt kértem, hogy egy jelentős elképzelés esetében pályázatával próbálja a város megvalósítani a terveket. Ez nem történt meg. Kineveztek valakit udvari szobrásznak, elhalmozták munkával, miközben tehetséges fiatal szobrászok – akik évek óta kiállításokon bizonyítanak – élnek a városban nehéz anyagi körülmények között, méltatlanul úgy, hogy a munkásságukra nem figyelnek, még egy emléktáblányi megbízást sem kapnak. A munka „elosztásában” kialakult cinikus és etikátlan gyakorlat helyett vissza kell állnia egyfajta minőségen alapuló arányosságnak. Már a városháza házasságkötő termét is kipakolták, hogy helyet biztosítsanak az udvari szobrász munkájának. Ez már nem is pusztán etikai kérdés, több annál. Kiváló tehetségek vesznek el így. Azt remélem, ezen változtatni kíván a város új vezetése, mert ez a fajta hozzáállás rettenetes hangulatot teremtett a szegedi képzőművészek körében.

– *Döbbenetes volt Horváth Mihály utcai képtár bezárása és eladása is...*

– Komoly ellenérzéseket is szült nemcsak a városban, hanem országosan is. Olyan kép alakult ki az előző önkormányzati ciklusban, mintha kultúra ellen beoltott emberek vezetnék Szegedet és a megyét. Reménykedem abban, hogy helyreáll az értékrend, arányos és méltó lesz a megbízások elosztása, hogy egyetlen tehetség sem sikkad el. Itt él velünk Szegeden Székó Gábor, akivel Pataki Ferenc rendezett közös tárlatot, mert felfedezte tehetségét, azt, hogy milyen gyönyörűen és mély tartalmakkal faragja a köveit. Említhetném példaként Barta András, a lelkes, tehetséges, fiatal szobrászt is, vagy Beliczay Mária, akinek a tanítványai már országszerte bizonyítottak. Egyikük sem kapott még egyetlen megbízást sem a várostól. Elhagyatottságban élnek ezek a nagyszerű fiatal szobrászok, mert méltóságon alulinak tartják a kuncsorgást, a behízelt, és inkább a műtermük magányába visszahúzódva alkotnak. Vannak persze olyanok is Szegeden, akik viszont ahhoz értenek, hogyan kell maguk mellé édesgetni azokat a döntéshozókat, akik a megbízásokat elosztják.

– *Kevesen mertek mindezek miatt szólni. Miért?*

– Egzisztenciális kérdés is, különösen annak, aki abból él, hogy időnként a várostól is kap egy-egy megbízást. Én már az ötvenes éveim közepén járok, úgy gondolom, nem szabad szó nélkül hagyni ha tehetséges művészeket lehetlenné tesznek, szinte a talajt is kihúzzák a lábuk alól. Bátran kiálltak mások is a kollégáim közül. Szinte egyöntetű volt a tiltakozás. A Délmagyarországban megjelent cikkeimre sok levelet, telefonhívást kaptam. Sokan köszönték, hogy helyettük is megfogalmaztam azt, amit ők is gondolnak. Kass János – akit emberileg és művészileg is nagyon nagyra becsülök – olyan köszönő levelet írt, ami kárpótolt engem a sérelmekért. Hiszen időközben anynyira elmérgesedett a helyzet, hogy a város vezetői szinte idegrohamot kaptak, ha meghallották a nevemet. A család kérésére megmintáztam Tápai Antal szobrát, a Halas kisfiút, amit elloptak Újszegedről. Ám ezt csak úgy lehetett kivitelezni, hogy az egyik kollégámmal kötöttek szerződést, mert az én nevem nem hangozhatott el a tá-

mogatást nyújtó város felé. Még az avatáson sem ejthették ki a nevem, ami már tényleg mulatságos volt.

- Akkor is nagy vihart kavart, amikor a képtár ügyében megszólalt a sajtóban...

- Hittem benne, hogy nemes célért küzdök, amikor megpróbáltam írásaimmal megvédeni a képtárat. Miért vagyok Fidesz-ellenes? – kérdezték a város vezetői. Nem voltam Fidesz-ellenes, hiszen amikor az előző ciklusban szocialisták vezették a várost, ugyanúgy megszólaltam, ha szükség volt rá. Soha, semmilyen párt mellett vagy ellen nem léptem fel. A polgári demokráciának már akkor elkötelezettje voltam, amikor a hetvenes-nyolcvanas években világmegváltó politizáló beszélgetéseket folytattunk tragikus sorsú Zoltánfy Pista barátommal törzsasztalunknál, a Debreceni étteremben. Vallom, hogy egy művésznek a végtelennel kell kapcsolatban maradnia. Ha egy párt közelébe kerülnek, önmagamot, egész filozófiai világomat szűkíteném le. Természetesen mindenki, aki figyeli a politikát, választópolgárként szimpatizálhat valamilyen irányzattal. Am megdöbbenett, amikor az elmúlt években megpróbálták rám sütni, hogy a rendszerváltozás előtt párttag voltam, miközben soha, semmilyen pártnak nem voltam tagja.

- Mit jelent ma a képtár hiánya Szegeden?

- Ha a város kulturális életét egy élő szervezetként képzeljük el, akkor a képtár megszüntetése egyenértékű mondjuk a szem kiszúrásával. Attól is szép egy város, ha a polgároknak gazdag lehetőségei vannak, hogy kulturális téren is épüljenek. A képtár eladása ugyanolyan elképesztő dolog, mintha eladták volna a nagyszínházat. Gondolom, a színészek is tiltakoztak volna, ha elveszítették volna a nagyobbik, szebbik játszóhelyüket. A képtár bezárása után nem maradt Szegeden megfelelő helyszín nagyobb életmű-kiállítások számára. Gond lesz a nyári tárlatok, biennálék megszervezése. Az Olasz Kulturális Központban – ahol tavaly helyet kaphatott a nyári nagy kiállítás – idén nyáron nem lesznek üres termek, hiszen beköltöztek már az irodák. Meg kellett volna várni, hogy a régészeti raktár és a képtár problémája együtt oldódhasson meg. Pillanatnyilag Szeged képzőművészetet szerető polgárainak nincs lehetőségük arra, hogy egy nagyobb lélegzetű kortárs tárlatot megnézzenek. Pedig egy város élő, pezsgő kulturális életéhez nemcsak a színház, a koncertterem, hanem egy megfelelő kiállítóterem is szervesen hozzá tartozik. Ugy hallottam, az új városvezetés részéről olyan elképzelés is megfogalmazódott, hogy a Reök-palotából alakítanának ki kulturális központot. Ez nagyszerű terv, de évek telnének el, amíg megvalósulhatna. Méltatlannak tartom, hogy a közel másfél milliárd forintos éves költségvetéséből felelőtlenül gazdálkodó színháznak az elmúlt években több százmillió forintot dobtak oda csak úgy, az országos jelentőségű kiállításokat is befogadó szegedi képzőművészet viszont nem ért meg százmillió forintot, amennyiért meg lehetett volna venni a Horváth Mihály utcai képtárat. A képzőművészek többsége csak fortyog magában, és a felháborító munkaelosztást is látva megkeseredik. Korunkra jellemző jelenség, hogy az ötven éven át a művészetet szolgáló képtár fitnesscenterré válhat. A megyével támadt ellentéteket félretéve körömszakadtáig harcolnia kellett volna a városnak ezért az épületért.

- Egy önkormányzati fenntartású középiskola egyik vezetőjeként annál nagyobb veszteteni valója is lehetett, hogy nem kap a várostól megbízásokat...

- Az előző ciklusban megpróbálták kimozdítani az állásomból, de szerencsére a kollegáim kiállása megmentett. Akit akkor a város vezetői szerettek volna a helyemre ül-

tetni, életében nem tanított, már pedig egy igazgató-helyettesi poszt feltételez legalább néhány év pedagógiai gyakorlatot. Kiszemelt utódom, az udvari szobrász híresztelte is, hogy már felkérték a helyemre...

- *Mit adott Szeged számára a Tömörkény István Művészeti Szakközépiskola?*

- Diákként és tanárként több mint 35 évet töltöttem a falai között, így nem kizárt, hogy elfogult vagyok e tekintetben. Óriási szerepe van az iskolának abban, hogy a képzőművészeti élet megpezsduült a városban. Természetesen a tanárképző főiskola rajz tanszékéről, és Vinkler László iskolateremtő pedagógiai munkásságáról sem szabad megfeledkeznünk. Ott is nagyszerű művészeket nevelnek. Vinkler a modern európai művészethez való pozitív hozzáállást honosította meg Szegeden. A Tömörkény inkább a reneszánsz szemléletre és a vásárhelyi művészetre épült annak idején, így a figurális ábrázolást és a költői realizmust tekintette követendőnek. A hatvanas években Hódmezővásárhely jelentette a szocreálból kinövő emberi hangot, így mindenképp progresszív volt. Szalay Ferenc is – aki Tápai után 20 évig az iskola művészeti vezetője volt – ezt a szellemiséget képviselte. Annak ellenére, hogy a jelenlegi tanári kar is különböző stílusú művészekből áll össze, egységesen hiszünk abban, hogy a tanulmányok megalapozásakor a természet megfigyelésére és az emberi test megismerésére épülő stúdióknak óriási szerepük van a művészetszemlélet kialakulásában. Kollégáimmal a legkülönbözőbb stílusú művészeket neveltünk. Országszerte, sőt külföldön is számos olyan művész is alkot, aki egykor a Tömörkényből indult, de nem maradt meg a figurális ábrázolásnál, a természetelvűségnél, hanem a legelvontabb stílusokat választotta. Azt gondolom, arról az alapról elindulva, amit mi adunk, bárhová el lehet jutni. Több mint háromszáz szobrász, festő, grafikus, iparművész, keramikus, textiltervező, üvegművész és restaurátor kezdte a művészeti tanulmányait nálunk. Többen már a művészeti egyetem tanárai és jelentős díjak birtokosai. Sokan jeles építészek lettek, és még nem számoltam azokat, akik a tanárképző főiskola elvégzése után rajztanárként dolgoznak. Ha Szeged tényleg kultúrközpont szeretne maradni, akkor ezt az iskolát meg kell becsülnie és támogatnia kell.

- *Tanárként mire a legbüszkébb?*

- Sok tanítványom került művészi pályára, arra büszke lehetek, hogy befutott alkotóként is visszajönnek, megkeresnek, felkérnek, hogy nyissam meg a kiállításukat. Nemcsak szobrászok, hanem festők, grafikusok is. A Nyíl utcai alkotóházam kisebb kultúrközponttá vált, gyakran meglátogatnak volt tanítványaim, akikkel nagy beszélgetéseket folytatunk. 1985-ben kezdtem felújítani ezt a műemlék jellegű napsugaras házat. Évek óta itt rendezzük a csongrádi Plein Air Nemzetközi Alkotótelep utolsó vascsoráit is. A legkülönbözőbb országokból jártak már itt művészek, ezeken az összejöveteleken igazi nemzetközi szellemi hangulat szokott kialakulni.

- *Kevés ilyen hagyományos napsugaras ház maradt Szegeden.*

- Ez is az egyik súlyos mulasztása a város vezetőinek! A Nyíl utcából, ahol a legtöbb napsugaras ház fennmaradt, valóságos szegedi Montmartre-ot lehetett volna kialakítani. Szomorúan nézem, hogyan bontják le őket, és tűnnek el sorra. Ha odafigyelt volna rájuk a város, és egy keramikusnak, festőnek, szobrásznak adta volna műteremnek, páratlan színfolt lehetett volna. Paprikamúzeumot is ki lehetett itt volna alakítani, hiszen ebben az utcában főleg paprikatermesztők éltek. Az én házamat is valamikor ők építették. Csodálatos művésztelepet és lugasos kiskocsmákat lehetett volna lét-

rehozni itt, ám úgy tűnik, elvész ez a lehetőség. A városnéző busszal még kihozzák a turistákat, hogy megmutassák, milyenek voltak a hagyományos alsóvárosi házak, ám lassan nem lesz mit mutogatni. Az új építkezések hatására megváltozik az utca jellege, eltűnik a régi Szeged varázslatos atmoszférája.

- Párizs, Darmstadt, Stuttgart – néhány város, ahol az elmúlt években kiállító művészként megfordult. Mi a hozadékuk ezeknek a külföldi bemutatkozási lehetőségeknek?

- Rendkívül pozitív dolog volt, hogy Aranyi Sándor nagyszerű szervezőmunkájának köszönhetően a rendszerváltás után megalakult a Szög-Art Művészeti Egyesület. Aranyit kiváló festőművésznek tartom, amellet páratlan kultúraszervező is, többek között azt is neki köszönhetjük, hogy jelentős európai kulturális centrumokban kiállításokat rendezhettünk. Nagyon fontos, hogy minél gyakrabban megjelenjünk külföldön. Párizsban például a Magyar Kultúra Házában rendezhettünk kiállítást. A megnyitóra a franciák mellett sok Párizsban élő magyar is eljött. Stuttgartban a magyar konzulátus épületében volt tárlatunk. Aranyi Sándorral, Lázár Pállal közösen Darmstadtban is kiállíthattam. Ezekon a tárlatokon vásárolnak is tőlünk, például Darmstadt a városi múzeum számára vette meg az egyik kőszobromat. Ha nem csak Aranyi Sándor szervezné ezeket a bemutatkozási lehetőségeket, hanem a város vezetésében is lenne felelőse a nemzetközi művészeti kapcsolatok kiépítésének, akkor még több szegedi alkotó mutatkozhatna be sikerrel. Aranyi Sanyinak kulturdiplomáciai munkájáért már régen kellett volna kapnia valamilyen jelentős elismerést a várostól. Nagyon jó közösség, igazi baráti társaság a Szög-Art. Nem a stílus hasonlósága köt össze bennünket, hiszen sokféleek vagyunk, inkább az, hogy elfogadjuk, tiszteljük egymás művészetét. Tavasszal a budapesti Vigadó Galériában lesz a következő közös kiállításunk.

- Tapasztalatai szerint mennyire tudnak bekapcsolódni a magyar művészeti élet vérkeringésébe a szegedi alkotók, és milyen az esélyük a művészeti díjak elnyerésére?

- Súlyos mulasztása a város vezetésének az is, hogy az általunk Munkácsy-díjra javasolt művészeket nem pártfogolta megfelelően. Pataki Ferenc és Fritz Mihály már régen megérdemelte volna a díjat, de más neveket is tudnék mondani. A felterjesztéseinket sokszor nem is továbbították, így a művészeti díjak terén is jelentős a lemaradásunk. Talán nagyobb önbizalmat adott volna a szegedi művészeknek a díjakban is megnyilvánuló megbecsülés. Elhagyta városunkat Szathmáry Gyöngyi, aki megnyert egy pályázatot, azaz a szakmai zsűri az ő munkáját ítélte a legjobbnak. Erről meg is kapta a lektorátus értesítő levelét, majd az eredményhirdetésen kellett megtudnia: a laikus helyi bizottság úgy döntött, mégsem az ő alkotását állíttatja fel. Ezek olyan vérlázító anomáliák, amelyeket jogosan sérelmeznek. Az utóbbi években annyi támadás ért, hogy én is gondolkodtam arról, elhagyom a várost. Ám annyira szeretem Szegedet, hogy nem tudnám rászánni magam egy ilyen súlyos döntésre. Szeged számomra a világ esztétikai központja. Különösen, ha a lányokat tekintem, hiszen köztudomású, hogy itt élnek a világon a legszebbek.

- Milyen változásokra lenne szükség a város képzőművészeti életében?

- Több olyan művészt vissza kellene csalogatni, aki Szegedről indult. A festészeti életben is felrissülés kellene. Egyfajta „generál absztrakt” művészet kezd kialakulni. Hiányolom a figuralitást. Mintha mindenki úgy gondolná, az Európába való bemenelet azt jelenti, hogy mindenkinek teljesen absztrakt, elvont művésznak kell lennie. Pedig nem! Hiszek abban, hogy az emberábrázolással is lehet új dolgokat létrehozni.

Kicsit már unalmassá kezd válni, hogy a szegedi festők nem mernek a figurális ábrázoláshoz nyúlni. Persze akadnak kivételek.

– *Milyen feladatokon dolgozik mostanában?*

– Miközben az elmúlt években a szegedi városvezetés mellőzött, szerencsére a régió más településeitől kaptam szép megbízásokat. 2000-ben Balástyára készítettem egy II. világháborús emlékművet. Kardoskútra az 1848-as és az 1956-os forradalom tiszteletére mintáztam egy közös emlékművet. Szankra István király szobrot, Kiskunmajsára Egressy Béni mellszobrot csináltam. Szankra az önkormányzat felkérésére valószínűleg Széchenyi Istvánt is meg kell mintáznom. Tavaly azzal kerestem meg a szegedi Gábor Dénes Szakközépiskola igazgatója, hogy az intézmény 50. születésnapját ünneplik az idén, és készítem el a névadó szobrát. Ez még az önkormányzati választások előtt történt. Amikor az igazgató bement a városházára, hogy a fenntartó segítségét kérje a szükséges anyagi fedezet előteremtéséhez, rögtön azt a szobrászt ajánlgatták neki, akit az előző időszakban rokoni, baráti kapcsolatai miatt elhalmoztak megrendelésekkel. Becsületesen kitartott mellettem, de fennállt a veszély, hogy emiatt nem kaphatja meg az iskola a támogatást. Már dogozom a szobron, amit júniusban avatnak majd fel. Megpróbálok azonosulni ezekkel a feladatokkal, mert csak az süt át, ha az alkotó beleéli magát a témába. Nem lehet kívül maradva, rutinból elkészíteni egy szobrot. A műteremben persze megbízás nélkül is mindig újabb gondolatok születnek. Nagy perspektívát érzek a saját munkámban, sok tervem van, újabb és újabb elképzeléseim születnek.

– *Milyen céllal készíti a szárnyat, halfejét és testrészeket mintázó expresszív töredékeit?*

– Ezek egyszerre izgalmas formai problémák, ugyanakkor az életfilozófiámat is kifejezik. Régi álmom az oxigénért tágogó halat ábrázoló pasztikám megvalósítása. Kéthárom méteres szoborról lenne szó, amely a Tisza-parton felállítva a halpusztulásokra emlékeztetne. A környezetvédelem pártján, a Tisza tisztaságáért is szólna. Sokféle témát megmintáztam már Töredékek című sorozatomban, például egy idős férfi karját, amiben egy egész emberi élet minden küzdelmét szerettem volna megmutatni. Szeretném egyszer nagyobb méretben is megvalósítani. Legutóbb egy emberi nyakat mintáztam meg, amely egy idősödő férfi akaratát jelképezi. A nyak a test és a fej, vagyis az anyag és a szellem közötti összekötő kapocs. Izomzata, érrendszere, bőre izgalmas pasztikai megformálást tesz lehetővé. Csak akkor készítek szobrot, ha valamilyen formai, gondolati, filozófiai izgalom van benne. Nem az az alkotó vagyok, aki halomra gyártja a szobrokat, hála istennek, sikerült megóvnom magam az eladásra gyártás kényszerétől. Ez nem azt jelenti, hogy nem készítek olyan pasztikát, amit eladok, de sohasem ezzel az elsődleges céllal mintázok meg valamit. A Gyermek-sorozatomban darabjait nagyon szeretik, mindig újabbakat kérnek belőle. Mégsem üzleti céllal készítetem őket, hanem őszinte élményből születtek. Megérne egy tanulmányt, hogyan váltották sokan a tehetségüket aprópénzre azáltal, hogy belementek a képcsarnoki művészetbe. Több erőteljesen induló szegedi művészt ez vitt mellékvágányra. A korszellem is ezt diktálta. Meg kellett tenniük, mert másként nem tudtak volna megélni. Nem volt meg az a polgárság, amely ezeket a tehetséges művészeket eltartotta volna. A város néha-néha vásárolt egy-egy képet, szobrot tőlük, de nem jött létre egy olyan éltető közeg, amely arra biztatta volna őket, hogy járjanak a saját útjukon, ne adják fel azt a szellemiséget, ami miatt művészek lettek. Hiszen amikor romantikus hevülettel ezt a pályát választottuk, eszünkbe sem jutott arról gondolkodni, megélünk-e majd belőle.

– *Mikor volt legutóbb pingpongütő a kezében?*

– Három évvel ezelőtt még áthívtak Hódmezővásárhelyre, hogy mentsem meg a csapatot a kieséstől. Akkor még nyertem néhány mérkőzést. Sajnos, ma már nincs időm erre. A nagy csaták mindig emlékezetesek maradnak. A sport nagyszerű dolog, mert az esztétikum is benne van. A gömb valójában az élet teljességét jelképezi. Lehet, hogy gömbérezésem összefüggésben van plasztikai érzékemmel?

– *Készített sporthoz kapcsolódó szobrokat is?*

– Több sportversenyre – Európa- és világbajnokságokra is – készítettem érmet, sőt asztaliteniszező kisplasztikám is van, ami végül külföldre került. Mintáztam egy focis szobrot is, amit Berkes Istvánnak, a Sportkórház igazgatójának – aki maga is ragyogó labdarúgó volt a Szegedben – ajándékoztam, mert csodálatosan megoperálta a lányom elszakadt térdszalagját. Ezt a kompozíciót szeretném majd újra megfogalmazni, és az a tervem, ha a szegedi futball kimozdul a kátyúból, akkor ezt a bronz kisplasztikát édesapám emlékére, Kalmár György-díjként felajánlanám az év legjobb szegedi focistájának. Egyelőre azonban méltatlan erre a szegedi futball.

– *Érdekes, hogy öten voltak testvérek, és önnek is öt gyermeke van. Követi valamelyikük a művészi pályán?*

– Nagy örömömre igen. Bori lányom a rajztanári hivatást választotta, Kata szobrász lett, Dorka pedig jelenleg a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő szakán tanul. Négy lányom közül egyedül Orsi nem választott művészeti pályát, ő Firenzébe ment férjhez, így évente megfordulhatok a művészetek Mekkájában. Kisfiam, Andris még csak ötéves, de már esténként alig lehet a ceruzát kivenni a kezéből.

Hollósi Zolt

